

งานวิชาการเพื่อสังคม

ระหว่างวันที่ 24-28 ตุลาคม 2556 มีโอกาสเข้ารับการศึกษาอบรม หลักสูตร “ผู้บริหารงานวิชาการเพื่อสังคม” จัดโดยสถาบันคลังสมองของชาติ การฝึกอบรมมีทั้งการบรรยาย ศึกษาดูงานกรณีศึกษาต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ ภายหลังการดูงานแต่ละแห่งได้เข้ากลุ่ม ประชุมไตร่ตรอง (reflection) ถึงผลที่ได้จากการศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่น่าสนใจ และได้ประโยชน์มากครับ ถ้ามีโอกาสจะพยายามเขียนถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านี้ให้อ่านครับ สำหรับครั้งนี้ตั้งใจถอดความหมาย แนวคิดและหลักการของ “งานวิชาการเพื่อสังคม” โดยสรุปจากเอกสารที่ได้รับรับจากการเข้าร่วมการฝึกอบรมในครั้งนี้

งานวิชาการเพื่อสังคม คือ อะไร

งานวิชาการเพื่อสังคม (Socially engaged Scholarship) คือ งานวิชาการตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมหาวิทยาลัยดำเนินการอยู่แล้ว เพียงแต่ให้ค้ำประกันถึงความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับกลุ่มต่างๆ ในสังคม เพื่อให้ผลที่ได้จากงานวิชาการของมหาวิทยาลัย สามารถตอบสนองต่อผู้รับประโยชน์ เกิดผลดีต่อส่วนรวมและมีความเป็นธรรมทางสังคม ดังนั้นงานวิชาการเพื่อสังคม จึงมีเกณฑ์การพิจารณาจากหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้ และความเป็นธรรมทางสังคม

เนื่องจากคำว่า “สังคม” มีความหมายที่กว้างและมีความแตกต่างกันในบริบทต่างๆ เช่น สังคมในบริบท ชุมชน พื้นที่ กลุ่มอาชีพ และองค์กร เป็นต้น ทำให้งานวิชาการเพื่อสังคม มีความหมายที่กว้างและครอบคลุมงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัย การทำงานวิชาการเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย จึงต้องตีความและกำหนดยุทธวิธีการทำงานตามศักยภาพและจุดเด่นของมหาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดประโยชน์และพลังในการพัฒนามหาวิทยาลัยควบคู่ไปกับการพัฒนาของสังคม อย่างไรก็ตามแนวคิดในการทำงานของงานวิชาการเพื่อสังคม ยึดหลักการมีส่วนร่วม และมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การร่วมคิด ร่วมทำ ระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรต่างๆ ในชุมชน
2. ผลของการทำงานเกิดประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย
3. ใช้ความรู้ในการทำงานและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
4. เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

ความแตกต่างระหว่างวิชาการเพื่อสังคมและงานวิชาการเพื่อวงการวิชาการ

ในมหาวิทยาลัยที่มีการพัฒนาตามแบบสังคมตะวันตก การศึกษาในระดับสูงขึ้นทำให้เกิดกระบวนการสร้างความรู้ใหม่ ที่เน้นให้เกิดความรู้ที่ลุ่มลึกในงานเฉพาะทาง โดยพัฒนาต่อยอดจากความรู้ที่มีอยู่เดิม จึงต้องมีการตีพิมพ์เผยแพร่งาน เกิดเป็นงานทางวิชาการเพื่อวงการวิชาการ ความรู้จึงมีลักษณะเฉพาะทางมากขึ้นๆ และแคบลงๆ ผู้ศึกษาจึงหมกมุ่นอยู่กับเรื่องที่ตนเองสนใจ จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าเป็นวงการวิชาการที่ไม่รับรู้ปัญหาของสังคม งานวิชาการที่สร้างขึ้นบางครั้งไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้กับสังคมใช้ได้เพียงการตีพิมพ์

เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการที่อ่านกันเฉพาะในแวดวงวิชาการ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดแนวทางการทำงานวิชาการใหม่ เรียกว่า “วิชาการเพื่อสังคม” โดยคาดหวังว่างานวิชาการรูปแบบนี้จะช่วยตอบโจทย์ของสังคม และช่วยแก้ปัญหาของสังคม การทำงานวิชาการเพื่อสังคมจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ รับฟังปัญหาและหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน ลักษณะงานจึงมีเงื่อนไขของบริบทและผู้เกี่ยวข้องมากกว่าเนื้อหาวิชาการ ลักษณะการทำงานจึงไม่ยึดกับแบบแผนที่แน่นอน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิธีการระหว่างการทำงาน ให้ปัญหาคลี่คลายจึงเป็นงานที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการพัฒนาต่อเนื่องและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาการกับผู้ใช้ผลงาน ปัจจุบันงานวิชาการเพื่อสังคมได้รับการยอมรับจาก สกอ. ให้ให้ใช้เป็นผลงานเพื่อกำหนดเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการได้

งานวิชาการเพื่อสังคมและงานวิชาการเพื่อวงการวิชาการจึงมีความแตกต่างกันในหลายมิติ ทั้ง สมมติฐานของงาน กระบวนการทำงาน และผลที่ได้จากการทำงาน ดังแสดงในตารางเปรียบเทียบดังนี้

ประเด็น	วิชาการเพื่อสังคม	วิชาการเพื่อวิชาการ
ธรรมชาติของงาน	เป็นวิชาการประยุกต์เพื่อแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการ มีความเป็นสหวิชาการ	-เป็นงานวิจัยพื้นฐาน สร้างทฤษฎี เป็นวิชาการเชิงเดี่ยว
โจทย์	-มีความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาจริง -โจทย์เดิมสถานการณ์ใหม่ต้องการวิธีแก้ปัญหาใหม่	-ความใหม่ของโจทย์
กระบวนการ	-เปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขและบริบท -ผู้ใช้มีส่วนร่วม -เวลาและค่าใช้จ่ายพอเหมาะ	-วิธีการถูกต้อง ตามแบบแผนเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการ
ผลผลิตที่คาดหวัง	-ปัญหาถูกคลี่คลาย -เผยแพร่ต่อยอดสู่การแก้ปัญหาอื่นหรือผู้ใช้อื่น	-การเผยแพร่ในวงการวิชาการ ผ่านการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ และการอ้างอิงโดยนักวิชาการอื่น
ผลกระทบ	-ความสามารถของผู้ใช้ถูกพัฒนาขึ้น -มีคำตอบใหม่ๆ จากสาขาวิชาใหม่ -วัดความเป็นเลิศด้วยผลกระทบต่อสังคม	-ความก้าวหน้าในสาขาวิชาเดิม -วัดความเป็นเลิศด้วยการอ้างอิงบทความ การยกย่องในวงการวิชาการ

ทำไมมหาวิทยาลัยต้องทำ งานวิชาการเพื่อสังคม

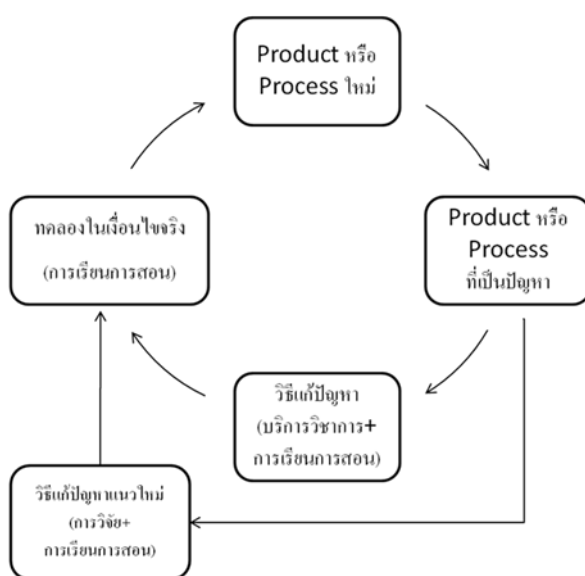
มหาวิทยาลัยมีภารกิจสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ ได้แก่ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยยังเป็นองค์กรทางวิชาการ ที่อาศัยความรู้ในการทำงานในทุกภารกิจ การทำงานของมหาวิทยาลัยมีเจตจำนงเพื่อนำวิชาการมาพัฒนาและขับเคลื่อนสังคมด้วยวิธีการและขอบเขตตามบริบทของมหาวิทยาลัยผ่านภารกิจทั้ง 4 ประการ

งานวิชาการเพื่อสังคม ทำอย่างไร

โดยทั่วไปงานวิชาการที่ทำในมหาวิทยาลัย มีลักษณะโดยสรุป คือ

มิติ	งานวิชาการ		
	การเรียนการสอน	การวิจัยและพัฒนา	การบริการวิชาการ
เวลา	ระยะยาว	ระยะกลาง	ระยะสั้น
ความคาดหวัง	สร้างคน เพื่อไปสร้าง ผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือสร้าง วิธีการผลิตใหม่	สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือ สร้างวิธีการผลิตใหม่	แก้ปัญหาที่เห็นอยู่จาก ความรู้ที่มีอยู่เดิม

ถ้าเป็นงานวิชาการเพื่อสังคมก็เพียงเชื่อมโยงงานที่ทำอยู่ให้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับชุมชน สังคม โดยการเชื่อมโยงสามารถออกแบบให้แยกกันทำ หรือบูรณาการงานวิชาการต่างๆ เข้าด้วยกันก็ได้ แต่การบูรณาการงานมีข้อดี คือ สามารถสร้างงานให้เกิดผลได้หลายอย่างพร้อมกัน ทั้งการผลิตบัณฑิต การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย และผลได้จากการบริการวิชาการ การทำงานวิชาการเพื่อสังคมที่ดี ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจปัญหากับบริบทและเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง และเสนอวิธีการแก้ปัญหาแนวใหม่ เพื่อยกระดับของการแก้ปัญหาและความก้าวหน้าทางวิชาการ

งานวิชาการเพื่อสังคม เป็นงานที่ส่งผลต่อสังคม ดังนั้นจึงต้องมีโจทย์มาจากสังคม เพื่อให้มีความชัดเจนต้องบอกได้ว่าเป็นโจทย์ของใคร อยู่ที่ไหน เมื่อทำงานก็เป็นการนำความรู้เข้าไปทำความเข้าใจกับสถานการณ์ เสนอวิธีแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ปรับปรุงเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เมื่อทำงานเสร็จแล้วสามารถบอกได้ว่าใครเป็นผู้ได้ประโยชน์ อยู่ที่ไหน และได้ประโยชน์อย่างไร การทำงานวิชาการเพื่อสังคม มักเน้นผลที่จะเกิดขึ้นมากกว่าการเน้นความเคร่งครัดของระเบียบวิธีวิจัย

ปัจจัยสู่ความสำเร็จของงานวิชาการเพื่อสังคม

จากการศึกษาดูงาน จากกรณีศึกษาต่างๆ

1. นักวิชาการที่ทำงานวิชาการรับใช้สังคม มีหลักวิชาเป็นตัวนำ นอกจากมีความสามารถทางวิชาการ ยังต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการโครงการ สามารถสื่อสารใน เป็นผู้ฟัง ชักชวนให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ มีความแน่วแน่ ทำด้วยใจ ไม่ยึดติดตำรา
2. มีการประเมินสถานการณ์ บริบทของชุมชน ปัจจัยเงื่อนไข เข้าถึงวิถีคิดของคนในชุมชน หน่วยงานที่เข้าทำงานในชุมชน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา
3. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแสดงหาจุดร่วม ศูนย์รวมจิตใจ เปลี่ยนแปลงพื้นใจคน ทำงานเป็นทีม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม
- 3 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างความตระหนักรู้ของคนในชุมชน เปลี่ยนแปลงจิตใจ เห็นคุณค่าแห่งตน คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ช่วยเขาให้ช่วยตนเอง และเสริมพลัง
4. ความสำเร็จ ความล้มเหลวไม่ชัดเจน การเชิดชูภูมิปัญญา